

ЗАМІНА ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ НЕПРЯМИМ ЯК СПОСІБ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто основні переваги заміни податку на прибуток підприємств та податку з доходів фізичних осіб на податок з купівлі. Доведено, що це нововведення дозволить зберегти доходи бюджету та стимулюватиме розвиток економіки та її детінізацію.

Considered the main advantages of replacing income tax and tax on personal income tax on the purchase. It is proved that this innovation will keep revenues and stimulate economic development and its de-shadowing.

Постановка проблеми. Схеми мінімізації та ухилення від сплати податку на прибуток підприємств та податку з доходів фізичних осіб доводять недосконалість податкової системи України. Прийнятий в грудні 2010 р. Податковий кодекс в значній мірі усунув недоліки податкового законодавства та ліквідував багато відомих схем ухилення від оподаткування, але не зміг ліквідувати основної причини цього ухилення. Поки мінімізація податків буде економічно вигідна суб'єктам бізнесу, доти негативні тенденції, які є основою корупції, тіньової економіки та податкового шахрайства будуть поглиблюватися. Тому із ситуації, що склалася, є два виходи, які можуть використовуватися, як відокремлено, так і в комплексі посилюючи покарання за податкові злочини (підвищити розміри штрафів аж до конфіскації майна); створити прозору, просту для платників податків та ефективну, з точки зору наповнення бюджету, податкову модель, за якої обманювати державу стане не вигідно, тобто витрати на впровадження і здійснення податкових махінацій, на ризик бути викритим і покараним, не покриватимуться відповідною грошовою компенсацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Схеми мінімізації та ухилення від сплати податку на прибуток підприємств та податку з доходів фізичних осіб досліджували наступні вітчизняні економісти: З. Варналій, А. Кендюхов, А. Крисоватий, І. Луніна, В. Мельник, В. Рябошлик, А. Соколовська, Л. Тонковид, К. Швабій та інші. Але в їх працях ці податки не розглядаються як джерело тіньової економіки, а податкове регулювання – як інструмент детінізації.

Метою статті є розробка пропозицій щодо заміни прямого оподаткування непрямим як способу детінізації економіки.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні Україні необхідна нова модель оподаткування, за якої економіка має сплачувати податки з доходів – незалежно від того, як, коли і де їх було отримано. Податкова система повинна бути переорієнтована з оподаткування доходів за місцем їх створення на оподаткування цих доходів за місцем їх використання. Тобто, потрібна система, яка зробить доходи всіх громадян прозорими. За таких умов тіньова економіка взагалі зникне як економічне явище й трансформується на додаткову базу оподаткування, оскільки нова система оподаткування потребуватиме обліку всіх грошових коштів при їх використанні на споживання товарів, послуг і робіт. Ця система має передбачати звільнення системи оподаткування від адміністративного тиску на процес формування податкових надходжень, діяти за принципами самоорганізації, що притаманне внутрішній сутності самої податкової системи. При цьому, обґрунтована, заснована на зазначених принципах податкова система має вирішити й соціально-економічну проблему, яка полягає в наступному: якщо сплата податків є необхідністю та обов'язком усіх громадян, об'єктивно визнаними суспільством, то чому платники податку повинні утримувати неефективну за чисельністю (понад 57 тис. осіб) податкову службу (з бюджетом 4,46 млрд грн), що як свідчить практика, має надкорумповану систему, оскільки саме вона здійснює контроль за грошовими потоками [1].

Загальна фактична чисельність персоналу органів ДПС станом на 1.07.11 р. складала 57,1 тис. осіб, що на 1808 працівників або на 3,1 % менше, ніж станом на 1.07.10 р., в основному за рахунок неуккомплектованості вакантних посад та вивільненням працівників в органах ДПС територіального рівня (на 1746 посад) [2, с. 17]. Але навіть тепер, з урахуванням чисельності населення (45,5 млн), нашу державну податкову службу можна порівняти лише з податковими службами Росії (185 тис. податківців на 142 млн населення) та Франції (80 тис. податківців на 65 млн населення). На жаль, наша податкова служба суттєво переважає за відносною чисельністю податкової служби більшості розвинутих країн світу. Наприклад, у США 114 тис. податківців при 308 млн населення) [3–5]. Якщо зіставляти чисельність податкової служби з масштабами економік, то на одного співробітника податкових служб США припадає 123 млн дол. ВВП, Франції – 20, Росії – 12, України – 5,5 млн дол. (розрахунки за паритетом споживчої вартості) [6].

Висока чисельність працівників податкової служби, і, відповідно, відносно високі грошові витрати визначаються високими трудовитратами на адміністрування податків, і, насамперед, на прибуток підприємств та ПДВ. А крім того, величезними є витрати на адміністрування податків на підприємствах. Справа в тому, що високий рівень цих витрат еквівалентний підвищенню податкових ставок, так як для підприємства в принципі байдуже перераховувати кошти до бюджету, або витратити їх на адміністрування податків, утримуючи великий штат співробітників. Витрати на адміністрування податків на підприємствах відображаються витратами часу, які в Україні становлять 2085 годин на одне підприємство, що в 20–30 разів вище, ніж у розвинених країнах [6]. При цьому значна частина витрат на адміністрування податків припадає на два податки: податок на прибуток під-

приємств і ПДВ. Висока трудомісткість адміністрування, крім усього іншого характеризує заплутаність і складність системи, що дає можливість для всіляких зловживань.

Значна кількість висококваліфікованих спеціалістів витрачають дорогоцінний робочий час на вивчення 20 розділів (340 статей) Податкового кодексу з метою знайти нові „шпарини” в законодавстві для впровадження нових схем мінімізації та приховування податків. І цей процес безперервний: ніхто не збирається стовідсотково дотримуватися податкового законодавства. А все тому, що добрих податків не буває в принципі. Ніхто не хоче платити податки, якщо є можливість їх не платити. А чи є такі податки, які ми платимо на всі 100 %? Виявляється є. Наприклад, 3 % у Пенсійний фонд від вартості придбаного автомобіля при постановці його на облік. Цей податок настільки простий в адмініструванні, що обійти його неможливо. Отже можливість збирати податки таким чином, щоб не було ніяких “схем” є. То чому подібним чином не спростити податок на прибуток підприємств чи все податкове законодавство?

Необхідна така податкова система, де протиріччя між необхідністю сплачувати податки і небажанням їх платити буде зведена до нуля. Тільки досконала, побудована за загальноприйнятими принципами система оподаткування, яка забезпечує загальнообов’язковість (податки сплачують усі), стабільність (податки гарантовано сплачуються у визначеному державою обсязі), соціальну справедливість (податки сплачують залежно від обсягу доходів та витрат), спроможна суттєво вплинути на розвиток національної економіки.

Податок на прибуток підприємств є найбільш складним для розуміння платниками податків: в Податковому кодексі він найбільший за обсягом, має багато винятків, уточнень, пояснень. Відповідно суттєво спростити його не вдасться, тому слід розглянути питання про заміну податку на прибуток на інший податок, що вимагає меншого адміністрування і отже знижує витрати та підвищує прозорість податкової системи.

В якості альтернативи ми вважаємо за доцільне ввести податок на купівлю, який обчислюється у відсотках від вартості продукції, що купується. Дійсно, чому б всі українські товари не обкласти податком на купівлю у розмірі 3 % (як тепер при купівлі автомобіля)? Але якщо податок на прибуток підприємств замінити податком на купівлю, то виявиться, що ми зменшили податковий тиск на підприємства і збільшили його на населення. При цьому необхідно ліквідувати також податок на доходи фізичних осіб. Тобто замість податку на прибуток підприємств і податку на доходи фізичних осіб буде діяти один спрощений до мінімуму податок на купівлю. Адміністрування такого податку істотно простіше, а його недоліки та переваги, розглянемо нижче, після розгляду рівня податкової ставки, необхідного для збереження обсягів бюджетних надходжень (табл. 1).

Таблиця 1

Показники для розрахунку ставки податку на купівлю [6; 7, с. 41; 8, с. 55–56]

Показник	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
ВВП, млрд грн	720,7	948,1	913,3	1082,6
Випуск в ринкових цінах, млрд грн	1565,0	2082,7	1989,5	2447,8
Імпорт товарів і послуг, млрд грн	364,4	520,6	438,9	580,9
Експорт товарів і послуг, млрд грн	323,2	444,9	423,6	549,4
Випуск продукції домашніми господарствами, млрд грн	174,2	238,4	235,0	292,5
Куплено продукції в Україні, млрд грн	1432,0	1920,0	1769,8	2 186,8
Податок на прибуток підприємств, млрд грн	34,4	47,9	33,0	40,4
Податок з доходів фізичних осіб, млрд грн	34,8	45,9	44,5	51,0
Частка податку на прибуток підприємств, % від вартості купленої продукції	2,40	2,49	1,87	1,85
Частка податку з доходів фізичних осіб, % від вартості купленої продукції	2,43	2,39	2,51	2,33
Розрахункова ставка податку на купівлю, %	4,83	4,88	4,38	4,18

Оскільки запропонований нами податок буде нараховуватись на ціну купленого товару, то до обсягу випуску необхідно додати імпорт товарів та послуг і відповідно відняти їх експорт. Крім того від загального обсягу випуску ми відняли продукцію, вироблену домашніми господарствами. Ми свідомо пішли на це, знаючи, що селянські домашні господарства виробляють 99 % загальнодержавного обсягу картоплі, переважну кількість меду, молока, м’яса, овочів. Але все ж основна ціль їх виробництва – це власне споживання.

Розрахований таким чином загальний обсяг купленої в Україні продукції звичайно більший за валовий внутрішній продукт, тому що деякі види продукції при виробництві проходять декілька стадій, тобто купується сировина, потім купується готовий продукт. Обсяг купленої продукції більший за ВВП, тому що при її розрахунку допускається “подвійний рахунок”, при чому в нашому випадку термін “подвійний рахунок” необхідно сприймати буквально. Адже з таблиці бачимо, що обсяг купленої продукції дійсно більший за ВВП в два рази (2007 р – в 1,987 рази; 2008 р. – в 2,025; 2009 р. – в 1,938 і в 2010 р. – 2,020 разів). Ця інформація буде корисна нам для розрахунку, запропонованих нами податкових ставок.

Аналіз таблиці також показує, що частка податку на прибуток підприємств та податку з доходів фізичних осіб від загального обсягу купленої продукції є майже стабільною величиною, хоча має незначну тенденцію до зменшення в останні роки. Розрахунки показують, що для компенсації відміни податку на прибуток підприємств та податку з доходів фізичних осіб ставка податку на купівлю має бути на рівні 4,18 %.

За оцінками журналу "Economic" тіньова економіка України у 2010 р складала 55,1 %, а відомі зарубіжні професори Фрідріх Шнайдер (Австрія), Андреас Бун (Німеччина) і Клаудіо Монтенегро (Чилі) в своєму колективному масштабному дослідженні оцінили тіньову економіку нашої країни у 54,9 % від обсягу ВВП [9]. Це означає, що ставка податку з купівлі може бути на рівні, нижчому ніж 4,18 % від вартості купленої продукції, за рахунок скорочення тіньового сектора економіки. Звичайно, запропоновані в цій статті зміни до податкової системи, не ліквідують тіньову економіку повністю. Але навіть якщо до ВВП додається всього 20 з 55 % тіньової економіки, то обсяг купленої в Україні продукції збільшиться до 2598,2 млрд грн (за табл. 1: $1082,6 \cdot 1,2 \cdot 2 = 2\,598,2$). Тому ставка податку з купівлі має бути на рівні 3,5 % ($91,4/2598,2 \cdot 100$). При цьому збільшення бази оподаткування має відбутися не лише за рахунок скорочення тіньового сектора, але й від появи нових підприємств, в тому числі іноземних.

Податок на купівлю дуже простий в адмініструванні і дозволить суттєво скоротити витрати на адміністрування податків і, відповідно, чисельність працівників податкової служби та бухгалтерій переважної більшості підприємств. Податок на рівні 3,5 % від випуску продукції зробить нерентабельними навіть можливі схеми мінімізації та ухилення від оподаткування, оскільки ставка переведення коштів у готівку в даний час значно перевищує 3,5 %.

Основні переваги відмови від податку на прибуток підприємств та податку з доходів фізичних осіб і введення податку на купівлю в розмірі 3,5 % від вартості придбаного товару очевидні:

1. У результаті повного скасування податку на прибуток та податку з доходів фізичних осіб в Україні будуть створені ідеальні умови для розвитку підприємництва та інвестиційного буму.

2. Неминуча істотна детінізація економіки, оскільки немає сенсу приховувати ті податки, яких не існує. До системи оподаткування вводяться не тільки легальні, а й тіньові, у тому числі – отримані в "конвертах" доходи, оскільки вони обов'язково будуть використані на купівлю не тільки товарів і послуг, а й на купівлю майна. Відповідно, навіть при ставці податку з купівлі 3,5 % до бюджету має надходити та сама (а з врахуванням інвестиційного буму, навіть більша) сума податкових надходжень.

3. Руйнування всіх схем мінімізації та ухилення від оподаткування і створення надійних умов по їх запобіганню.

4. Можлива диференціація податкових ставок для окремих галузей та підприємств, а також видів товарів і послуг. Наприклад, для товарів, які в процесі виробництва проходять багато виробничих стадій (тобто декілька разів перепродаються від виробника до виробника як напівфабрикат), можна передбачити знижену ставку податку на купівлю, щоб зменшити можливий кумулятивний ефект. А для товарів розкоші можна ввести прогресивне вилучення податку для бюджетних потреб.

5. Податок безпосередньо спрямовується до бюджету через електронну платіжну систему за першим фактом купівлі товару або оплати робіт і послуг. Контроль стає головною сутністю податку на купівлю, оскільки можна мати повну картину стану сплати податку на будь-який момент.

6. Реформа послужить економічним важелем для формування справді громадянського суспільства, що зміцнить демократичні основи держави.

7. Суттєво скоротиться час і, відповідно, невиробничий персонал, необхідний для адміністрування податків, що дасть значну економію в загальнодержавному масштабі. З урахуванням сучасних технологій фіксацію податкових надходжень можна взагалі здійснювати в режимі реального часу. Більшість підприємств малого та середнього бізнесу взагалі будуть звільнені від необхідності вести будь-яку податкову звітність.

8. Запропонована система абсолютно соціально справедлива. Чим багатша людина – тим дорожчі покупки вона робить, тим більша сума податку; чим бідніша – тим менш цінні товари вона купує, тим менша сума податку. Не треба вводити податок на депозити, стає непотрібним податок на нерухомість, немає необхідності в будь-яких інших податках на багатство. Крім того, вкрай важливо, що всі платники податків будуть знаходитися в рівних умовах і здійснюватимуть сплату податку за єдиним принципом.

9. Податок на купівлю з часом може перетворитися на моноподаткову модель оподаткування. На першому етапі він може "працювати" у змішаному режимі з існуючою податковою системою, поступово виключаючи її. Інші податки поступово будуть включатися до єдиної ставки оподаткування.

Для втілення цих планів у суспільстві та економіці повинні пройти певні суттєві зміни, має пройти необхідна підготовча робота. Головне завдання полягає у створенні таких умов, за яких усі громадяни мали б можливість оплачувати вартість товарів, робіт і послуг "банківськими грошима" (чеками) та електронними картками як "електронними гаманцями".

Сьогодні в розвинених країнах із ринковою економікою понад 90 % усього обсягу угод щодо купівлі-продажу здійснюється шляхом безготівкового розрахунку. Рахунки за квартплату, медичне обслуговування оплачуються чеками, а пальне, рахунки готелів, ресторанів, супермаркетів тощо – кредитними картками.

В Україні такі форми розрахунків також не є новими. Але мова йде про те, щоб протягом 5–8 років у кожному магазині, готелі, ресторані був відповідний електронний термінал, пов'язаний електронним каналом із центральним органом податкової служби. Через ці термінали в момент оплати, відраховані за ставкою податку на товар (послугу) гроші електронним шляхом спрямовуватимуться до бюджету. Якщо взяти ринкову торгівлю, то на кожному ринку мають бути встановлені мобільні касові пункти казначейства або спеціально створеного Казначейського банку – на зразок пунктів обміну валют, де кожний покупець мав би змогу оплатити придбаний ним товар та отримати чек із закодованим номером підприємця для подальшого перенесення сум на його електронну картку.

Висновок. В результаті зменшиться до мінімуму готівковий обіг грошей. Всі доходи населення отримуватиме на електронні картки, якими й буде розраховуватися в магазинах з автоматичною сплатою певного відсотка (звичайно більшого 3,5 % у зв'язку з включенням до податку на купівлю ПДВ та інших податків) націнки до ціни товарів. Консервативна частина суспільства, яка звикла розраховуватися готівкою, зможе отримати її в банкоматах, але із сплатою комісійних відсотків за обмін електронних грошей на готівкові, адже ця готівка призначена для використання на споживчі цілі і при купівлі товару за готівку податок вже не буде стягуватися. Ліквідація готівкового обігу зробить прозорими всі товарно-грошові відносини, а це значить, що здійсниться мрія всіх президентів і прем'єрів – повністю ліквідується корупція. Доходи і витрати всіх членів суспільства можна буде легко проконтролювати. Бізнес, нарешті, стане чесною справою, отримуватиме чесний прибуток і буде вірити владі та активно інвестувати в розвиток, що знову ж таки збільшить бізнесові обороти, а значить і обсяги нових надходжень до бюджету. В результаті ми отримаємо гіперактивну економіку, чесний та активний бізнес, здорову атмосферу в суспільстві.

Література

1. Розподіл видатків державного бюджету України на 2012 рік : додаток № 3 до Закону України “Про державний бюджет України на 2012 рік”.
2. Щодо динаміки показників зведеної інформації “Основні статистичні дані про діяльність державної податкової служби України” за I півріччя 2011 року : аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.business.ua/upload/news/economika.doc>. – 18 с.
3. Росія: загальна інформація [Електронний ресурс] / Укр. нац. інформ. агентство. – Режим доступу: <http://svit.ukrinform.ua/Russia/russia.php>
4. США: загальна інформація [Електронний ресурс] / Укр. нац. інформ. агентство. – Режим доступу: <http://svit.ukrinform.ua/USA/usa.php>
5. Франція: загальна інформація [Електронний ресурс] / Укр. нац. інформ. агентство. – Режим доступу: <http://svit.ukrinform.ua/France/france.php>
6. Кендюхов А. Какая налоговая реформа нужна Украине? [Електронний ресурс] / А. Кендюхов, А. Ярым-Агаев. – Режим доступу: http://kendyuhov.in.ua/index.php?type=full&name=nstat/nstat_2.html
7. Валовий внутрішній продукт і валовий національний доход України за 2011 рік : експрес-випуск № 02/4-28/98 / Держ. служба статистики України. – 30.03.2012. – 49 с.
8. Статистичний щорічник України за 2010 рік. – К. : ТОВ “Август Трейд” 2011. – 560 с.
9. Schneider F. Shadow Economies all over the World [Electronics resource] / F. Schneider, A. Buehn, C. Montenegro. – 2010. – Access mode : http://lsfiwi.wiso.uni-potsdam.de/projekte/schattenwirtschaft/Working%20Group%207/03%20Buehn_Schneider_Shadow_Economies_potsdam2010.pdf

УДК 338

С. О. МИХАЛЬЧИК, Л. Ю. МИХАЛЬЧИК
Хмельницький національний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЛАНУВАННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розглянуто питання підвищення ефективності планування, впровадження та експлуатації комплексу інноваційних енергозберігаючих технологій за рахунок організаційної інтеграції в проектах цього виду на прикладі товариства з обмеженою відповідальністю “Ізяслав–Ріпак–Полісся”.

In this article the question of increase of efficiency of planning, introduction and exploitation of complex of innovative energy-saving technologies is considered due to organizational integration in the projects of this kind on the example of limit liability company “Isyaslav–Ripak–Polissya”.

Впровадження різного типу інновацій – як технічного, так і технологічного, організаційно-управлінського та інших різновидів – має своєю метою скорочення витрат та інтенсифікацію процесу діяльності. Але на етапі оцінки та планування впровадження заходів при розрахунку їх економічної ефективності досить часто не враховується синергійний ефект від запровадження комплексу заходів і майже не здійснюється пошук альтернатив для появи і забезпечення значимості цього ефекту. Такий стан справ в переважній більшості навіть Інноваційно-активних організацій спонукає розглянути цю проблему з наукової точки зору з метою сформулювати методичні підходи до оцінки доцільності запровадження комплексу інновацій або окремих рішень.

Звісно, можливість отримати синергійний ефект від запровадження одразу комплексу інновацій досить приваблива – але реалізація таких проектів ускладнюється відповідним зростанням суми одночасних інвестицій та неможливості деколи забезпечити безперервність виробничого циклу. Все це змушує більш критично оцінювати заходи і відповідно критерії оцінки цих заходів.

При жорстких критеріях оцінки привабливість деяких інноваційних проектів може бути оцінена хибно з огляду на дублювання деяких витрат і видів робіт. Наприклад, підвищення кваліфікації працівників керівної